

Της Έκας Βασιλειάδου

Βιβλία

ΜΙΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου

Η ιστορία δεν διδάσκει, υπό την έννοια ότι δεν μπορεί να εμποδίσει την επανάληψη λαθών ή την πραγματοποίηση νέων. Μπορεί, όμως, με όρους και προϋποθέσεις, να προσφέρει στη γνώση και κυρίως στη διατήρηση της μνήμης. Διότι η μνήμη μπορεί να δώσει. Το βιβλίο του Μαρκ Μαζάουερ «Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου» ερευνά τις αλλαγές που προέκυψαν όταν η Ελλάδα αναγκάστηκε, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης εκείνης της εποχής, να εγκαταλείψει την παραδοσιακή στήριξή της στις αγρικές εξαγωγές, τα υπερπόντια εμβάσματα και τα εξωτερικά δάνεια και να στραφεί προς μια πολιτική αυτάρκειας ανάπτυξης, θεμελιωμένης σε εντόπιες πηγές. Από την έρευνα του αυτή, ο συγγραφέας διαπιστώνει ότι η αποσύνθεση της ανοιχτής διεθνούς οικονομίας άφησε την Ελλάδα σε θέση μικρότερης οικονομικής εξάρτησης από τον έξω κόσμο, συγκριτικά με όσα ίσχυαν προηγουμένως. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτού του νέου τύπου ανάπτυξης είναι γίνε πλέον φανερά τον Αύγουστο του 1936, όταν ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε τη δικτατορία του.

MARK MAZOWER

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Ο Μαρκ Μαζάουερ αρχίζει το βιβλίο του επικαλούμενος τον Ξενοφώντα Ζολώτα, ο οποίος -νεαρός τότε καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας- το 1929, όταν το κραχ της Wall Street συγκλόνισε τον κόσμο, αναρωτόταν αν υπήρχε οικονομική κρίση στην Ελλάδα. «Περίπου ένα χρόνο αργότερα, ελάχιστα αμφιβολίες μπορούσαν να υπάρχουν γι' αυτό. Ο διοικητής της εκδοτικής τράπεζας, εκφωνώντας την επίσημη αναφορά του, στις 14 Φεβρουαρίου του 1931, παρουσίασε προετοιμασμένα εν εκτάσει, τις επιπτώσεις που είχε στην Ελλάδα η παγκόσμια ύφεση... «Περίπου δύο χρόνια αργότερα ο νέος διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, Ερμανουήλ Τσουδερός, δήλωνε ότι "το έτος 1932 για τη χώρα όπως και για ολόκληρο τον κόσμο, υπήρξε κυρίως έτος αγωνίας"».

Η δομή της ελληνικής οικονομίας μεταξύ των δύο Παγκοσμίων Πολέμων ήταν αδύνατο να εμπνεύσει εμπιστοσύνη στον περιστασιακό παρατηρητή: Τα μόνα μέσα που διέθετε η χώρα, η οποία σπαρτίζονταν σ' έναν οπισθοδρομικό αγροτικό τομέα, για να πληρώσει τις ζωτικές εισαγωγές τροφίμων και πρώτων υλών, ήταν αφενός τα έσοδα μερικών

Ο Μαρκ Μαζάουερ αρχίζει το βιβλίο του επικαλούμενος τον Ξενοφώντα Ζολώτα, ο οποίος -νεαρός τότε καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας- το 1929, όταν το κραχ της Wall Street συγκλόνισε τον κόσμο, αναρωτόταν αν υπήρχε οικονομική κρίση στην Ελλάδα

αμφίβολης απόδοσης εξαγωγών -εμπορευμάτων και αφετέρου ένα ρεύμα άδελων πόρων που έρχονταν από το εξωτερικό, κυρίως από το εμπορικό ναυτικό και τα εμβάσματα των μεταναστών της. Το κράτος είχε απομυθεύσει τεράστια εξωτερικά χρέη για να μπορέσει να χρηματοδοτήσει φιλόδοξα δημόσια έργα και να αντιμετωπίσει το, από κάθε άποψη εξαιρετικό, έργο της προορμητικής αποκατάστασης (πάνω από ένα εκατομμύριο οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής).

Καταστροφή και ανάκαμψη

Η πρώτη, λοιπόν, εικόνα ήταν καταστροφική. Όμως, σύντομα, επακολούθησε ανάκαμψη. Όταν η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων εγκατέλειψε τον κανόνα χρυσού του 1932, ενεργοποιήθηκαν πόροι που είχαν παραμεληθεί κατά τη δεκαετία του 1920. Η γεωργική και βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκαν εντυπωσιακά. Το 1936, μια βρετανική αναφορά σχετική με τις οικονομικές συνθήκες στα Βαλκάνια δήλωνε πως «Η Ελλάδα γνώρισε μια σχεδόν θεαματική ανάκαμψη».

Ο Μαρκ Μαζάουερ, στο βιβλίο του επιδιώκει να αναλύσει τόσο την κρίση αυτή καθαυτή όσο και τον συνδυασμό τυχαίων γεγονότων, συνειδητών πολιτικών επιλογών και αντιδράσεων στη αγορά, που ειθίζονταν για την αξιοσημείωτη ανάκαμψη. Μια ανά-

καμψη, βέβαια, που ήταν από τις πρωιμότερες και ταχύτερες στην Ευρώπη, αλλά συνδύαζε την εντυπωσιακή βραχυπρόθεσμη οικονομική μεγέθυνση με όλο και μεγαλύτερη δομική αναποτελεσματικότητα και κοινωνική ένταση.

Η περίπτωση της Ελλάδας, εκείνα τα χρόνια, μπορεί να φωτίσει με ποιο τρόπο επωφεληθήκαν από τη διεθνή ύφεση ορισμένες χώρες που βρίσκονταν εκτός αναπτυγμένης Δύσης, καταδεικνύει όμως και το πώς αυτή η διαδικασία συνέπεσε με μια αναφιλοβίτη πολιτική αποτυχία, την παρακμή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Πώς είναι δυνατόν να συμβαδίζουν παράδοξοι, φαινομενικά αντιφατικές, εξελίξεις στην οικονομική και την πολιτική σφαιρά; Ο συγγραφέας προσπαθεί να δώσει τις δικές του απαντήσεις στο ερώτημα αυτό, σε μια μελέτη που αποτελεί ουσιαστική προσφορά στο χώρο της βιβλιογραφίας της οικονομικής ιστορίας, που τόσο πάσχει στη χώρα μας. Ανοίγεται στην περαιτέρω έρευνα και ταυτόχρονα -σύμφωνα με τον συγγραφέα- προσπαθεί να ακολουθήσει τη συμβολή του Νίκου Σβορώνου, ο οποίος υποστήριζε πως είναι καιρός να αφήσουν οι ιστορικοί το χυλοκοπιαιμένο θέμα της ξένης παρέμβασης στα ελληνικά πράγματα και να μελετήσουν τις αλληλεπιδράσεις των εγχώριων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων.